

□ **Doctor Johannes Faust**

Het poppentheaterstuk (*Doctor Johannes*) *Faust* is wel het bekendste volkspoppenspel in Midden- en West-Europa. Het was in de achttiende en negentiende eeuw een kasstuk bij uitstek van de rondtrekkende poppentheatergezelschappen. Faust of Faustus is de tovenaars- en duivelskunstenaar die zijn ziel aan Mephistopheles de duivel zou hebben verkocht. Het personage Faust zou gebaseerd zijn op de Duitse Doctor Johannes (of Georg) Faust (ca. 1480-1540). Voor de volksverbeelding werd hij de tovenaars- bij uitnemendheid.

Reeds in 1587 verscheen te Frankfurt a.M. het volksboek *Historia von Johann Fausten*. Nadien verschenen er diverse bewerkingen, onder andere in Engeland. Zo verscheen van de hand van *Christopher Marlowe* – een tijdgenoot van Shakespeare – het drama *The tragical history of Doctor Faustus* (1588). Dit toneelstuk van Marlowe zit vol melodramatische, demonische en duistere krachten. Ooggetuigen berichtten dat de toeschouwers na afloop van het stuk hun toevlucht zochten in de kerk. Velen ontwaarden de duivel in hoogsteigen persoon tussen de spelers op het toneel.

Het boek werd vooral in het Duitse taalgebied in vele bewerkingen populair. Engelse komedianten brachten het werk van Marlowe namelijk in de zeventiende eeuw naar Duitsland, waar het meer en meer een grappig stuk en ten langen leste een poppenspel werd.

□ **Urfaust**

De Duitse toneelschrijver *Lessing* (1729-1781) ontdekte opnieuw de dramatische kern van de sage en gaf een schets van een drama in zijn zeventiende *Literaturbrief*. Hij verhaalt hierin dat Faust niet door de duivel zal worden gehaald, maar gered zal worden door zijn drang naar kennis. Ook in de *Urfaust*, het meesterwerk van *Johann Wolfgang von Goethe* (Duitse dichter, criticus, toneel- en romanschrijver, die leefde van 1749-1832 en dit werk schreef in 1774-1775), wordt Faust gered, omdat hij, ondanks vele dwalingen, onophoudelijk naar vervolmaking streeft.

Goethe's *Faust* verscheen eerst als fragment, en vervolgens in 1808 als Deel I. Deel II verscheen postuum in 1832. In het Nederlands verscheen een *Faust*-volksboek in 1592 en een toneelstuk genaamd *De hellevaart van dokter Johan Faustus* (1731). Andere bekende boekuitgaven zijn die van *Simrock* (1846) en *Paul Brann* (1924). *Thomas Manns* roman *Doktor Faustus* (1947) is een moderne bewerking. In de muziek zijn de *Faust*-opera's van *Spohr*, en *Gounod* en *Berlioz' La damnation de Faust* (1859) het bekendst.

□ **Marionetten-Faust**

Je kunt eigenlijk niet spreken van 'het' poppenspel *Faust*. Waarschijnlijk werd reeds in de zestiende eeuw de middeleeuwse legende van *Faust* in het Duitse taalgebied opgevoerd. De gangbare mening is dat deze vertoningen op de een of andere wijze van invloed zijn geweest op de schepping van *Marlowe*. Toen zijn werk in de zeventiende eeuw door Engelse komedianten in Duitsland werd vertoond, zou het ook invloed hebben gehad op de *Marionetten-Faust*. Zoveel poppentheater, zoveel lezingen van het *Faust*-drama. De gebeurtenissen in het verhaal staan vast, maar de poppenspelers improviseerden hun teksten en varieerden daar onophoudelijk mee, al naar gelang hun eigen persoonlijkheid, intelligentie, actuele gebeurtenissen en de luim van het ogenblik. Het was een echte volkskunst, zonder literaire pretentie. Het volkse karakter wordt in het spel uitgedrukt door de aanwezigheid van *Kasperl* of *Hanswurst*, de knecht van Dr. *Faust*. Hij maakt het avontuur van *Faust* – en zijn frivole perikelen met de *hertogin van Parma* – mee en is zijn komische tegenbeeld. Door humor, vraatzucht, boerenverstand en slimheid weet hij aan de hel te ontkomen.

□ Repertoire

Ontelbaar veel poppenspelers hebben Faust heden ten dage nog op hun repertoire staan. Het stuk heeft namelijk een sterke dramatische lading en is, met zijn bezwerings- en betoveringscènes, een poppentheaterverspel bij uitstek. Het spel werd en wordt gespeeld met alle mogelijke soorten poppen.

In Zuid-Duitsland en Bohemen wordt vaak met (*stang*)marionetten gespeeld, in het Rijnland met *stokpoppen* en in het noorden van Duitsland veelal met *handpoppen*.

Vele beroemde scènes weten ook tegenwoordig het publiek nog steeds te boeien: *Mefisto* die met Faust wegvliegt, de scène van de *Auerhaan* en *Kasper(l)*, de strapatsen van de duivel *Fitzliputzli* in de vlammeende hel en het weer op- en afgaan van de duivels bij het horen van *perlicka perlacka* als *Kasperl* deze woorden uitspreekt na het lezen van een boek over zwarte kunst in het studeervertrek van Faust.

Poppenspe(e)linformatiecentrum

Wilt u meer te weten komen over dit onderwerp? Raadpleeg dan eens onze ruim negenduizend boektitels omvattende *museumbibliotheek* of het *poppentheater-abc* op onze websites www.poppenspelmuseum.nl en www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl. In de *museumwinkel* zijn documentatie over het (volks)poppentheater en diverse briefkaarten verkrijgbaar.

□ Illustratie uit: 'Loutkárské hry českého obrození', Praag (1952). Stamboeknummer: 73.854.

Poppenspe(e)lmuseum ©
Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL Tel.: +31(0)578 - 63 13 29 Info.: +31(0)578 - 56 02 39
<https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/>
info@poppenspelmuseum.nl